

Juolaheinä ja juolukka

Veikko Ruoppila (Helsinki)

Nykysuomessa tunnetaan *juola* parhaiten yhdyssanan *juolavehnä* alkuosana. Juolavehnä (*Triticum repens*) on vehnän sukuinen heinäkasvi, jolla on laajalle haarova juurakko. Pitkien juurihaarojensa takia juolavehnä on kiusallinen ja vaikeasti hävitettävä rikkaruoho. Kasvi on yleinen koko Suomessa, ja sillä on ollut kansanomaisia nimityksiä jo 1700-luvulla, kuten sanakirjatiedot osoittavat. Yleisimpiä olivat 1900-luvun alussa eräät *juola*-alkuiset tai -kantaiset sanat sekä *valkojuuri*. Mutta *juola* voi esiintyä myös tietyn varpukasvin (*Vaccinium uliginosum*) ja sen marjan nimenä sekä kantasanana tämän kasvin nykyisessä kirjakielisessä termissä *juolukka*. *Juola* ja *juolukka* rinnastuvat toisiinsa kuten *puola* ja *puolukka*. Juolavehnä ja juolukka poikkeavat kasveina kuitenkin niin paljon toisistaan, että niiden erottaminen ei tuota maallikollekaan vaikeuksia.

Juola esiintyy ensimmäisen kerran hakusanana Gananderin leksikossa, jossa se on selitetty 'qwickrot; triticum repens, gramen caninum, it. ranunculus, aira; hwitrot, tätel'; juolahia se peltö kasvaa = 'qwickroten tar öfwerhand i den åkern'. Muoto *juolahia* edellyttää kuitenkin nominatiivia *juolas*, jonka Ganander esittää monikollisena: *juolahat* 'ogräs i åker, långrot, qwickrot'. Renvall mainitsee molemmat muodot rinnakkain: *juola* al. *juolas* 'triticum repens; Queckengras (valkiajuuri); al. airae species; Schmielenart (satalatva)'. Lönnrotilla on *juola* 1. = *juolavehnä*, 2. 'kärr- l. vattentätel (calabrosa aquatica 'vesihilpi'), 3. = *juolukka*, sekä *juolasvehnä* = *juolavehnä*. Vielä NS:ssa mainitaan, tosin murteelliseksi merkittynä, juolavehnää tarkoittava *juolas*. Huomattakoon, että *juola* Lönnrotin sanakirjan mukaan voi tarkoittaa sekä juolavehnää että juolukkaa. Kantasanasta *juola* merkityksessä 'juolukka' on kaksi luotettavan tuntuista muistiinpanoa; vanhempi on Kaarlo Metsävainion Haapavedeltä 1930-luvulta (Suhonen, Suomalaiset kasvinnimet s. 395), nuorempi Tellervo Alatalon Sallasta 1960-luvulta. Lisäksi on Tohmajärveltä tieto *koiranjuola*-nimisestä kasvista, jota tiedon lähettäjä K. A. Sormunen (1931) kuvaa seuraavasti: »Eräs mustikan sukunen marja, sillä on pitemmät varret ja isompi mustikkaa sekä harmahtava väri.» Ensimmäinen sanakirjatieto *juolavehnästä* on Lönnrotilla, joka kääntää sen 'qwickhvete, hwitrot (triticum repens)'. Jälkiosaltaan sana on selvä käänöslaina, ja se on ilmeisesti nuorempi kuin edellä mainitut *juola*, *juolas* ja *juola(s)heinä*. Muita kansanomaisia juolavehnän nimiä ovat *juolanen*, *juole*, *juoleheinä*, *juolo*, *juoloheinä*

ja *juoluheinä*. Nekin voidaan johtaa *juola*-kannasta. Etymologisesti samaan yhteyteen voidaan liittää myös johdokset *juolaikko* 'juolastunut, turvettunut pelto' (Utajärvi), *juoleikko* 'juolaheinää kasvava maa' (Muhos Utajärvi Kemijärvi) ja *juolastua* 'ruveta kasvamaan juolaheinää' (Lohtaja Hailuoto Karunki).

Karjalassa (KKS) on *juola*-kantaiset *juol'ieni*, jolla on merkitykset 'juolavehnä' ja 'kastikka' (Calamagrostis) (Korpiselkä Suojärvi Suistamo), *juol'iiheiny* (Impilahti). Edellinen vastaa äänteellisesti muotoa *juoliainen*, joka tavataankin murteisamme (Kiihtelysvaara Kontiolahti Polvijärvi; Kitee *juoliaisheinä*), jälkimmäinen ehkä muotoa **juoleaheinä*, joka kuitenkin puuttuu. Pohjois-Suomen *juoleikko*-johdoksella on äänteellinen ja semanttinen vastine karjalan kielessä: 'paikka, missä kasvaa kastikkaa t. juolavehnää', *hebozet seizottih juoleikossa* (Korpiselkä). Nimitykset saattavat kuitenkin olla suomalaisperäisiä, koska tietoja on vain Suomen puolella puhutuista karjalan murteista.

Varpukasvia *Vaccinium uliginosum* ja sen marjaa tarkoittava *juolukka* tavataan vain Suomessa. Muoto ei ole kuitenkaan yleissuomalainen, vaan sen rinnalla on useitakin *juo*-alkuisia sanoja, mm. *juomikka*, *juomukka*, *juopikka*, *juopukka*, *juovikka* ja *juovukka*. Lähisukukielissä on niin ikään nimityksiä, jotka alkavat *jō*-tavulla tai siihen palautuvalla sekvenssillä (*juo*-, *jō*-). Suomen kielen etymologisessa sanakirjassa on nimitykset mainittu samassa artikkelissa ja katsottu näin ollen samakantaisiksi. Murreasujen moninaisuudesta huomauteaan artikkelissa: »Ilmeisesti kansanetymologiset tendenssit ovat sanaa muunnelleet, esim. *juopukka* *juovukka* jne. muodot liittyvät *juopua*, *juovuttaa* jne. sanoihin, mikä, samoin kuin saksankielinen nimi *Rauschbeere* ja venäjän *пьяница* viittaa siihen, että marjaa on pidetty juovuttavana.» Suomen murteiden sanakirjan kokoelmiin kertyneistä muistiinpanoista en ole kuitenkaan havainnut mainintaa siitä, että juolukkaa olisi meillä pidetty juovuttavana eli humalatilan aiheuttavana marjana. Suomessa on yleisesti uskottu, että jos juolukoita syö runsaasti, voi saada vatsavaivoja tai päänkivistystä. Tutkimus on kuitenkin osoittanut, että tämäkään luulo ei pidä paikkaansa (Pohjolan luonnonkasvit s. 1042). Mikäli päänsärkyä juolukoiden syönnin yhteydessä ilmenee, se saattaa aiheutua suopursuista, joita usein kasvaa samalla paikalla kuin juolukoitakin. Suopursusta sanotaan (mts. 1016), että sen tuoksu on »melkein huumaava ja päänsärkyä aiheuttava». Kansanomaisessa taloudessa juolukan käyttö on ollut vähäistä, paljon vähäisempää kuin mustikan, saati puolukan.

Muotojen *juovukka*, *juopukka*, *juomo*, *juomukka* johtaminen verbikannasta *juo*-tuntuu mahdolliselta, mutta *juolukka* ei samaan yhteyteen oikein sovi. On vaikea löytää tyydyttävää selitystä *v*:n tai *p*:n tai *m*:n muuttumiselle *l*:ksi. Kantasanaksi lienee näin ollen asetettava *juola*, sitäkin suuremmalla syyllä, koska sillä itselläänkin on merkitys 'juolukka'. Nykyiseltä levikiltään *juolukka* on itäinen ja pohjoinen. Melko puhtaita *juolukka*-alueita ovat Pohjois-Karjala, Savo, Päijät-Häme, Keski-Suomi, Keski-Pohjanmaa (etenkin ylämaa), Kainuu, Peräpohjola

ja Vermlanti. Juolukan rinnalla on useasti *koiranjuolukka*. Alueen pohjoisosasta on tietoja myös muodoista *juolas* (Temmes Kuusamo Salla Sodankylä Kittilä), *juoli* (Muhos) ja *juolikka* (Täräntö Jukkasjärvi Vittanki Enontekiö Jyykeä Raisi).

Ensimmäinen tieto *juolukka*-sanasta sisältyy Porthanille kuuluneeseen Jusleniuksen sanakirjan välilehtiseen kappaleeseen: 'odon'. Sav. [= Savolax]. Olennaisesti uutta sisältyy seuraaviin vain vähän: Gan. *juolukka* idem ac juowukka 'odon'; juolukkaat pl. — juolukoita acc. pl.; Renv. *juolukka* al. *juolukas* id. ac juowukka; jälkimmäinen on Renv:n mukaan 'Sumpfhedelbeere (vaccinium uliginosum) tai 'Stichelbeere' (ribes uva crispa). Lönnrot mainitsee lisäksi yhdyssanan *koiranjuolukka*.

Juola esiintyy kantana myös adjektiivissa *juolava*, *juoleva* ja *juolea* sekä substantiivissa *juoleus*. *Juolava* on Lönnrotin mukaan 'krypande', *juoleva* 'krypande, framskridande, långsträckt'. Adjektiivista *juolea* on kuitenkin vanhempia sanakirjatietoja: Jusl. (Porth. lis.) *juolia* l. *juolea* 'lång'. Juolea matka, h.e. ikävä matka. Sotk. [= Sotkamo]; Renv. *juolia* 'longus l. trade prolabens, e.c. tempus, via; langweilich'; Lönnr. *juolea* l. *juolia* l. 'lång; långvarig, tråkig, ledsam'; pitkänj. = 'något lång, långlagd'; j. tie = 'länge räckande väg'; j. aika = 'lång, tråkig tid'; 2. 'prydlig, präktig, stolt', juolein joukkoloissa = 'den prydligaste i hoparna l. sällskaper'. Esimerkki on saatu Kantelettaresta, jonka II kirjan 9. runo päättyy säkeisiin »käymmä parvessa parasna, piikaparvessa pisinnä, valke'inna vaimo-
loissa, juole'inna joukkoloissa». Lönnrot selittää *juolean* tässä yhteydessä 'korea', mutta yhtä hyvin sen merkitys voi olla 'pitkä, solakka'. NS:ssa on *juolea*-sanana kohdalla merkintä »harv.»; selitys on suunnilleen sama kuin L:lla eli 'ylväs, komea'. Sen käyttöä on valaistu paitsi edellä mainituilla Kantelettaren säkeillä myös O. Mannisen suomennoskatkelmalla »hänet toi pitojoukon juolean kesken istumahan». Ominaisuudennimen *juoleus* Lönnrot ruotsintaa 1) 'längd, långvarighet', 2) 'prydighet, stolthet; munterhet, glam i kalas'. Esimerkkinä sanan käytöstä ovat Kalevalan säkeet »ei ole tässä ennen ollut — tämän joukon juoleutta, tämän kansan kauneutta» (25: 223). *Juoleus* saattaa tässä yhteydessä tarkoittaa yhtä hyvin pituutta kuin kauneuttakin.

Suomen nykymurteissa *juolea* on levikiltään selvästi itäinen; tietoja on Pohjois-Karjalasta ja Savosta. Liperi: »Juoleennäköinen (= pitkulaiskasvoinen) se oh herroin korree, talompojasta se or ruma» (I. Manninen); Nurmes: »Juoleenmuotoseksi sanomme kaitakasvoista ihmistä» (E. Nevalainen); Juva *ol' juolee kasvoiltaa* (A. Inkilä); Nilsia: »Ohhaan se nyt tuo päivä jottai (= jonkin verran) juoleempoo kun joulun aikana» (K. Pirinen); Maaninka: *pitkäj juolee mies* (A. Rytönen). Tässä yhteydessä sopii myös mainittavaksi verbi *juolistua* 'tulla juolean näköiseksi' (Pohjois-Karjala ja Savo passim), esim. Pielavesi: »Onpa tuo Anni paljo juolistunna naimisissa ollessaan, se olj tyttönä niin punakka ja pyörähtäväposkinen» (V. Nousiainen).

Tiedonantojen perusteella voidaan päätellä, että *juola* ja *juolea* ovat alkuaan

tarkoittaneet suunnilleen samaa kuin nykysuomen *pitkä, hoikka, solakka*. Merkitystä 'kaunis, soma, komea' on pidettävä sekundaarina. Kansankielessäkin se on harvinainen, joskaan ei täysin tuntematon: Juva on nii juolee immeinen että kyl sitä viihtii rinnallee vettee, sanoi poika työstä (A. Inkilä). Yleensä kuitenkin tukevaa ja pyöreäposkista on pidetty kauniimpana kuin hoikkaa ja kaitakasvoista.

Juolavehnän nimitykset *juola, juolaheinä, juolas, juoliainen* selittyvät luontevasti ensin mainitusta merkityksestä lähtien: kasvillahan on pitkä, hoikka juuriosa. Ranunculus- eli leinikkilajeista on rönsyleinikillä (R. repens) pitkät, maanmyötäiset pintarönsyt, joten Gananderin *juola*-artikkelissaan mainitsema ranunculus voisi tarkoittaa juuri tätä lajia. Sen rönsyt ovat kuin juolavehnän juuret, erona vain se, että ne kulkevat maan pinnalla eivätkä sen alla. Varpukasvin Vaccinium uliginosum nimenannossa on todennäköisesti ollut lähtökohtana marja, kuten se on ollut mustikkaa nimettäessäkin. Virolainen juolukan nimitys *sinikas* johtuu marjan väristä samoin kuin *mustikas*: Juolukka ei kuitenkaan selity samalta pohjalta. Selitys on nähdäkseni saatavissa marjan muodosta. Monet metsämarjoistamme ovat täysin pyöreitä, syötävistä marjoista esim. mustikka, puolukka ja karpalo, mutta juolukka on pitkänomainen, *juolea*. Pyöreä ja *juolea* ovat toistensa antonyymejä; sarjan toiseen päähän sijoittuu täysin pyöreä, jollainen on esim. mustikka, toiseen päähän pitkänomainen, pitkäkö. Melko lähelle pyöreää asetuu juolukka, huomattavasti enemmän siitä poikkeaa juolavehnän pitkänomainen juuriosa.

Tarkastelen seuraavassa sellaisia *juola*-kantaisia sanoja, jotka liittyvät edellisiä höllemmin perusmerkitykseen 'pitkänomainen, pitkäkö', ja pyrin valaisemaan niissä tapahtunutta merkityksenkehitystä. Lemin murteen *juolake*, »niitun kaulake, hoikka juolake niittua yläisempään maiden välissä» (H. Kouvo) ja Puolangan murteen *piliven juolake* (L. Lounela) ovat nekin pitkänomaisia. Akaan murteen *juolamo*, »pitkä, hontelo, velttoryhtinen ihminen» (E. Heinonen), sisältää sivumerkityksen 'hontelo, veltto'; selitykseksi riittänee, että pitkä ja hoikka ihminen on useasti huonoryhtisempi kuin lyhyt tai normaalimittainen, etenkin kasvukäisenä. Myös *juolas*-sanalla, jota jo edellä totesin käytettävän sekä juolavehnän että juolukan nimenä, on merkitys 'laiska, kankea, vetelä, vetelys' (Kaustinen Veteli Kannus). Pitkänomaisuus on tunnusomaista myös kalojen uimarakolle, etenkin hauen, sillä se on koko vatsaontelon mittainen; Kiihtelysvaaran murteessa tuo elin on nimeltään *selekäjuolijainen* (R. Nirvi). Kerimäellä taas pienet, hoikat kuoreet ovat *kuoreej juoliisija* (L. Mustonen). Fraasissa on pejoratiivinen sisällys. Kesälahdella, Kerimäen naapuripitäjässä, sanaa käytetään halventavassa mielessä: »Pittää panna ovet ramppii jo ennen pimmiitä kun tuasj o liikkeellä sellasii ukonjuoliisii» (K. Paajanen). »Kuoreen juoliaiset» ovat mitättömiä kaloja, »ukon juoliaiset» mitättömiä miehiä. Pitkän puukangen nimitys *juolu* selittyy hyvin perusmerkityksestä lähtien. Pieksämäki: »Mitä jiäp palamatap pannaan kolome juolua (rinnakkain) ja siihen kalikoita piälle» kaskenpoltossa (R. Savo-

lahti). *Juolu* merkityksessä 'juova, viiva' (Puolanka Ristijärvi) ja siitä johdettu *juolukas* 'juovikas' ovat niin ikään selviä. Kitee: »Ryntäät ol' mustajuolukkaina» pojalla, jota käärme oli purrut (M. Karos). Tähän käyttöön on tietenkin voinut vaikuttaa myös äänteellisesti läheinen sana *juomu*.

Adjektiiveilla *juolea* ja *juoleva* on kummallakin merkitys 'loiva, loivasti vietävä'. Täräntö: »Juolevana putoaa vesi ku ei olel linkkapaikkoja» (E. Tiesmaa). Vesimassa siis syöksyy tasaisena vanana särkymättä kuohuiksi, kuten tapahtuu äkkiputouksessa, linkassa. Aistimusanalogian vaikutuksesta sanaa voidaan käyttää myös vakuuttavasta puheesta; puheen vertaaminen veteen ilmenee havainnollisesti myös metaforisista ilmauksista *puhevirta* ja *puhetulva*. Esimerkki Tärännöstä: »Juoleva saarnaahmaan (= puhumaan), toiselt ottaa kohta ulos mitä se tahtoo» (I. Tuovinen). *Juoleva* tunnetaan mainituissa merkityksissä muuallakin Länsipohjassa kuin Tärännössä.

Etupäässä hämäläis- ja peräpohjalaismurteissa käytetään *juola*-kantaisia sanoja myös puhuttaessa maidon alkavasta happanemisesta. Sitä osoitetaan verbeillä *juolaintua* (Lapinjärvi Anjala Kymi), *juolauntua* (Hattula Vanaja Asikkala Padasjoki), *juoleentua* (Vittanki) ja *juolistua* (Rovaniemi Kittilä Enontekiö Alatornio Karunki Kolari Täräntö Vittanki). Lapinj.: »Maito, jossa on suku happaman vikaa, on juolaintunutta» (J. Hemmilä); Vittanki: »Juoleentunnu (maito) se venyy niinku lehmän lasketus» (I. Tuovinen); Täräntö: »Maito juolistuu, no se jo venny sillon, kohta se om piimänä; ei sitä vielä syö ennenku se happanee» (I. Tuovinen). Happanemisen alussa olevaa maitoa kuvaavat adjektiivit *juolea*, *juolakko*, *juolikka* ja *juolikko*, jotka niin ikään tunnetaan edellä hahmotetuilla alueilla. Padasjoki: »Juoliat on maito silloin, kun siinä on happaneminen alkanut, mutta ei ole vielä ehtinyt kokkeloitua» (T. Kilpi); Anjala: »Älä ota siint isost ruukust maitoo, se on juolakkoo» (J. Mäntylä); Lapinj.: »Kun maito alkaa hapata, on se ens juolikkoo, sitten se joko happanee tai piimii» (J. Hemmilä).

Edellä mainittuja verbejä ja adjektiiveja käytetään kokoelmiin saapuneista tiedoista päätellen ainoastaan maidon happanemisesta ja vain sillä alueella, missä pitkäpiimä on vanhastaan kansanomaisen ruokalaji. Tältä pohjalta selviääkin niiden yhdenmukainen merkitys. Kun maito piimitetään erityisen siemenen eli pohjapiimän avulla tai sitä pidetään astiassa, jossa on erä pitkäpiimää aikaisemman käytön jäljeltä, tapahtuu happaneminen tämän käytehapon ansiosta eikä itsestään ja piimästä tulee venyvää. Prosessista käytettäviä termejä *juoleentua* ja *juolistua* on selitetty juuri sanalla »venyä», kuten edellä olevista esimerkeistä ilmenee (maito venyy). Venymättömän piimän alueella ei ole ollut mitään aihetta käyttää *juola*-kantaisia sanoja maidon happanemisesta puhuttaessa.

Lönnrotin sanakirjassa on myös *juoleikko*, joka on selitetty 'stenör oländig mark', *juolo* 'stenör' sekä *juoleinen* 'stenig, oländig'. Kuten jo edellä todettiin, *juoleikko* on selvä merkityksessä 'juolavehnää kasvava paikka', mutta tästä ei ehkä voida johtaa merkitystä 'kivinen, karu maa'. Nykymurteissamme tämä merkitys

on sanoilla *juolu* ja *juolikko*; *juoleikko*-sanalta se näyttää puuttuvan. *Juolo* on länsipohjalainen sana, ja sen merkitys on 'maalainen oja'. Täräntö: »Juolo se on enimiten niitylä, vesiojia ja rappaa, järvistäki lähtevä semmoset salajuoksevat» (I. Tuovinen). *Juolikka* selittää karunkilainen A. Kantojärvi seuraavasti: »Juoliksi nimitetään kiviperäistä, alavaa maata. Juolikossa on tavallisimmin ohut nurmi kivien päällä, esim. ojanvarret, jotka ovat luonnonniittyinä.» Viljelykseen kelpaamattomasta kiviperäisestä maasta voidaan sanoa: »Soon (= se on) semmosta kivijuolikkaa koko maa» (Ylitornio, T. Tuira). Kun *juolo* on esimerkeistä päätellen tarkoittanut maan päällä tai alla kulkevaa ojaa, niin *juolikko* on paikka, jossa kulkee juoloja. Se on alavaa, vesiperäistä maata, ei kuitenkaan suota, koska kivet antavat sille kiinteyttä. Ojille on tunnusomaista pituus ja kapeus, joten tässäkin tapauksessa voidaan lähteä perusmerkityksestä 'pitkänomainen'. Sananloppuisen *kko*-johtimen edellä on yleisesti *i* kantasanan vokaalistosta riippumatta (esim. *koivu*: *koivikko*, *mänty*: *männikkö*, *louhu*: *louhikko*, *kivi*: *kivikko*, *pehko*: *pehikko*).

Itäisiltä murrealueilta, etupäässä Savosta ja Pohjois-Karjalasta, on muutamia tietoja *juolea*-sanasta merkityksessä 'viileä, kylmä': *juoleeta vettä* (Kiuruvesi), *kylymäj juolii ilma* (Tohmajärvi). Tätä ei voida edellisten tavoin johtaa perusmerkityksestä 'pitkänomainen, pitkäkö'. Pitäisin luultavana, että *juolea* on saanut merkityksen 'viileä, kylmä' samaa ominaisuutta tarkoittavien ja äänteellisesti läheisten sanojen välityksellä. Savossa ilma voi olla paitsi *juolea* myös *jolea* (murt. *jollee*) sekä *julea* (*jullee*). Myös kontaminaatio voi tulla kysymykseen: *julea* + *jolea* = *juolea*. Lähinnä edellisiin liittyy seuraavanlainen käyttö: »Kun pihalla vilustuu, niin nahka mänöö mustan juoliiksi» (Tohmajärvi, K. Sormunen). Kirjasuomessakin voidaan sanoa, että iho tulee vilusta sinertäväksi, mikä tarkoittaa samaa kuin »mustan juoleaksi».

Adjektiivi *juolas* merkityksessä 'juomia runsaasti käyttävä' on pidettävä myös erillään *juola*-kantisista sanoista, sillä se on deverbaali, jonka kantana on *juo*-. Johdoltaan samanlaisia ovat esim. *saalas* ja *syöläs* (Hakulinen, SKRK 3. p. s. 171).

Juolaheinä 'Hundsweizen' und *juolukka* 'Rauschbeere'

Veikko Ruoppila (Helsinki)

Die im Titel genannten Wörter sind finnische Pflanzennamen: *juolaheinä* bzw. *juolavehänä* = *Triticum repens* (dt. Hundsweizen) und *juolukka* = *Vaccinium uliginosum* (dt. Rauschbeere, Moorheidelbeere). Ausser der Pflanze selbst wird im letzteren Falle auch die Beerenfrucht

»juolukka» genannt. Diese Pflanze, die Rauschbeere, ist in den Siedlungsgebieten der ostseefinnischen Völker, also im Baltikum und Fennoskandien, eine überall anzutreffende Pflanze. Was ihr Aussehen angeht, findet sie insofern Beachtung, als sie in allen osf. Sprachen

mit einer Eigenbezeichnung vertreten ist.

Die Benennung der Rauschbeere variiert in den ostseefinnischen Sprachen stark. Den meisten Benennungen ist jedoch ein gemeinsamer Anfangsteil eigen, der sich auf die Lautform *jō-* zurückführen lässt: finnische Dialekte *juomukka*, *juovukka*, *juopukka*, *juolukka*; karelisch *juomo(i)*, *juomungaine*; ingrisch *jōmukka*, *juomukka*; wepsisch *gōnikäine*, *dōnikäine*, *joñikäine* (< **jōnikkainen*); wotisch *jōmukas*; estnisch schriftspr. *joovikas*, dialektal auch *jōvihk*, *johvik*, *jōvik*, *jōvik*; livisch *jūoimki*, *jūoipki*, *jūoipkāz*. Die in der finnischen Schriftsprache etablierte Form *juolukka* ist die in den östlichen Dialekten übliche, wenn auch nicht ausschliessliche Entsprechung; so gibt es z.B. aus den Dialekten der karelischen Landenge zahlreiche Belege für die Lautform *juomukka*.

Im Teil I des Etymologischen Wörterbuchs der finnischen Sprache findet sich unter dem Stichwort *juolukka* im Anschluss an die oben genannten Varianten folgende Erläuterung: »Offensichtlich haben volksetymologische Tendenzen das Wort verformt; so knüpfen z.B. *juopukka*, *juovukka* usw. an *juopua* 'betrunken werden', *juovuttaa* 'betrunken machen' usw., also an solche Wörter an, die, wie die deutschsprachige Bezeichnung *Rauschbeere* und die russische *пьяница*, einen Hinweis dafür enthalten, dass die Beere als berauschend angesehen wurde.« In den heutigen Dialekten des Finnischen finden sich keine Informationen in dieser Richtung. Man hat hierzulande allerdings angenommen, dass man von reichlichem Rauschbeerengenuss Leibbeschwerden oder Kopfschmerzen bekommen kann. Die Forschung hat jedoch erwiesen, dass beide Vorstellungen nicht zutreffen. Sofern sich Unwohlsein einstellt, kann dies durch Sumpfporst (= *Ledum palustre*) verursacht sein, der oft an denselben Stellen wächst wie die Rauschbeere. Über den Sumpfporst wird auch in botanischen Arbeiten mitgeteilt, sein Duft sei ziemlich berauschend und verursache Kopfschmerzen.

Die erste Mitteilung über das Wort

juolukka finden wir in einem interfoliierten Exemplar des Wörterbuchs von Daniel Juslenius, das sich im Besitz von H. G. Porthan befunden hat: schwedisch 'odon', Sav. [= Savolax, im heutigen Finnisch Savo]. Im Manuskript gebliebenen Lexikon Christfrid Gananders heisst es *juolukka* idem ac *juowukka* 'odon'.

Der älteste Wörterbuchbeleg für ein Wort *juola* findet sich bei Ganander: 'qwickrot; triticum repens, it. ranunculus, aira; hwitrot, tåtel'. Das in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts abgeschlossene, von Elias Lönnrot bearbeitete finnisch-schwedische Wörterbuch verzeichnet unter *juola* 1. = *juolavehnä*, 2. 'kärr- 1. vattentåtel' (*calabrosa aquatica*), 3. = *juolukka*. *Juola* hat also die Bedeutungen 'juolavehnä' und 'juolukka'. In den heutigen Dialekten des Finnischen findet sich *juola* als Bezeichnung der Rauschbeere selten, es gibt hierfür nur einige wenige Aufzeichnungen.

Etymologisch lassen sich *juola* und *juolukka* dennoch miteinander in Verbindung bringen; die lautliche Relation ist dieselbe wie in dem Wortpaar *puola* und *puolukka* 'Preisselbeere' (*Vaccinium vitis idaea*). Die Tatsache, dass den Wörtern *juolavehnä* und *juolukka* dasselbe Stammwort, *juola*, zugrundeliegt, erklärt sich dadurch, dass für beide Pflanzen, genauer, für Teile beider Pflanzen, das Merkmal der Länglichkeit charakteristisch ist. Der Hundsweizen hat einen langen unterirdischen Wurzelteil, die Rauschbeere eine längliche Frucht. Im letzteren Fall basiert die Vorstellung auf einem Vergleich mit den typisch runden, in Finnland verbreiteten Heidel-, Preissel- und Moosbeeren.

Verf. untersucht im vorliegenden Aufsatz noch weitere Wörter mit dem Stamm *juola*, wie *juolea*, *juolake*, *juolamo*, *juolu*, *juoliainen*, sowie ihren Gebrauch in finnischen Dialekten. Was ihre Bedeutung betrifft, so lässt sich eine Gemeinsamkeit mit der des Stammwortes, d.h. 'länglich' oder etwas darauf zurückführbares, feststellen.